

I. De kommissie gevangeniswezen van de Belgische Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens over de nota Van Elslande over het penitentiair beleid

De begroting van het ministerie van justitie voor 1980, die in januari van dat jaar werd ingediend door de toenmalige Minister Van Elslande, is vergezeld van een nogal uitvoerige nota over de doelstellingen van het penitentiair beleid. Het is zaak voor de kommissie gevangeniswezen van de Belgische Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens om enige kanttekeningen hierbij te plaatsen. Terloops zullen enige vergelijkingen worden gemaakt met soortgelijke nota's, die van Minister Vranckx uit 1970, en de nota van Minister Van der Poorten uit 1976, waarin hij antwoordt op een aantal parlementaire vragen die worden gesteld naar aanleiding van de gevangenisopstanden in Leuven-Centraal. Zulke vergelijking kan nuttig zijn om aan te geven in hoeverre het huidige beleid verschillend is van het vroegere.¹

1. Positieve punten

Een aantal punten uit de beleidsnota van Van Elslande kunnen ongetwijfeld als positief worden bestempeld.

1.1. Dat er een beleidsnota is, is op zich al positief, te meer daar de nota zich niet beperkt tot louter infrastrukturele opmerkingen, maar ook ingaat op meer dieper liggende problemen.

1.2. Dat de resocialisering niet meer zomaar als belangrijkste doelstelling van het gevangeniswezen naar voor wordt geschoven, wat in de nota's uit 1970 en 1976 nog wel gebeurde en dit op vrij onproblematische wijze. Zo bestempelt Vranckx als tweede objektief van zijn beleid : "het nuttig gebruiken van de vrijheidsberovende straf om de gepaste behandelingsmethode te volgen". Om dit uit te voeren moet wetenschappelijk onderzoek worden gedaan, en worden de OBE's opgericht wier taak het onder meer is om de "therapeutische groepen samen te stellen volgens de specialiteiten en methodes van de groepstherapie gaande van counseling tot waarachtige therapie". Van der Poorten stelt in 1976 dat de weg "die naar een continu begeleiding voert derhalve wel degelijk wordt gevolgd". Van der Poorten geeft wel toe dat "het zou overdreven zijn te beweren dat er in de gevangnissen een algemeen klimaat van begeleiding aanwezig is. Er wordt naar gestreefd om dit doel te bereiken".

1. Vranckx, A., Nota toegevoegd bij de begroting van 1971, 8 juni 1970, 27 p.

Van der Poorten, H., Nota medegedeeld aan de leden van de Verenigde Kommissies van de Justitie van Kamer en Senaat betreffende het gevangeniswezen, 1976, 27 p., 6 bijlagen.

Ministerie van Justitie, Kommissie voor de herziening van het Strafrecht. Verslag over de voornaamste grondslagen voor de Hervorming, juni 1979, 137 p.

Van Elslande, R., Begroting voor Justitie 1980. Bijgevoegde nota over het penitentiare beleid, pp. 15-57, jan. 1980.

Thans staat men duidelijk meer ambivalent ten opzichte van dit resocialiserings-ideaal.

- Enerzijds wordt de gevangenis gedefinieerd als een plaats van neutralisering waar slechts de zwaarste en meest onoplosbare gevallen opgesloten moeten worden. Neutralisatie veronderstelt een wegvallen van de resocialisatie. Bovendien wordt toegegeven dat om het even welke methode om de recidive te bestrijden tot dezelfde resultaten leidt, iets wat trouwens ook door de Kommissie voor de hervorming van het Strafwetboek wordt geopperd wanneer zij het heeft over de Community Service Order. Terwijl bij de opleiding van de bewaarders door Van der Poorten nog duidelijk wordt gepleit voor een leren aanpassen aan groepsmethodes en therapie in de gevangenis, blijft dit doel heel marginaal in de nota van Van Elslande en komt voor de eerste maal de bewaarder als hoeder van het gedetineerdenrecht op het toneel.

- Anderzijds wil men dan toch weer het aantal maatschappelijke werkers en psychologen uitbreiden zonder dat de minste aanduidingen gegeven worden over wat hun taak zou kunnen zijn. Ook pleit men, in navolging van de Kommissie voor de hervorming van het Strafwetboek, voor een verdere personalisering van de strafuitvoering : men wil ook het slachtoffer en zijn entourage bij de individualisering betrekken.

De Liga meent dat deze *evolutie weg van het resocialiseringsideaal* positief te duiden valt. Hiermee wordt niet bedoeld dat de gedetineerde zomaar aan zijn lot wordt overgelaten. Daarom wordt een onderscheid gemaakt tussen de *resocialisering* en de *reklassering*. Resocialisering betreft de therapeutische kant van de zaak : hier wil men de gedetineerde genezen van zijn kwaal en van de gevangenis een therapeutisch instituut maken. Reklassering wil gewoon de negatieve gevolgen van het gevangeniswezen bestrijden, en dit op vrijwillige basis. Dit wil zeggen dat de gedetineerde een beroep kan doen op psychiatrische begeleiding, zo hij dit wil. Deze begeleiding moet in dit geval dan ook van buiten de gevangenis komen. Precies zoals dat bij iedere gewone burger het geval is, zou hij een arts van zijn keuze moeten kunnen krijgen. De Liga verzet zich ook niet tegen allerhande vormen van beroepsopleiding of herscholing, die aan de gedetineerden op vrijwillige basis zouden worden aangeboden. De Liga meent echter wel dat het traditioneel resocialiseringsideaal zou moeten verlaten worden :

- omdat de gedetineerde dan niet gedwongen wordt om een bepaalde therapie te ondergaan;
- omdat de “therapeutisering” van de gevangenis uitgaat van een gemeenschappelijk doel dat eigen zou zijn aan de gedetineerde en het personeel, en de gevangenissituatie op zich niet problematiseert. Dit biedt de mogelijkheid om meer willekeur in de behandeling door te voeren onder het mom van het “eigen goed” voor de gedetineerde;
- omdat de grote klemtoon op de resocialisering toch maar de primordiale functie van de gevangenis camoufleert en dus als versluierde ideologie funktioneert. Dit is zeker het geval geweest in België. Men schoof in beleidsnota's altijd wel de resocialisatie naar voor als het belangrijkste doel van de gevangenis, maar in 1975 bv. kon men er nog geen 4 % van het personeelsbudget voor uittrekken. Ook heeft men een uitgebouwd POC dat de “zware” en “bijzondere” gedetineerde misdadigers onderzoekt. Jammer van het mooie geld, want wat gebeurt er achteraf met de resultaten : er zijn toch geen geschikte opvanginstellingen voor die misdadigers !
- omdat het gewoonweg niet werkt. Het heeft geen effecten naar de recidive toe, en het vermindert het aantal gevangenisbewoners ook niet. In de VSA, waar in 1972 toch in 4/5 van de gevangenissen één of andere vorm van groepspraktijk in gebruik was, en waar iedere gevangene wel eens in therapie was geweest, bleef het aantal gevangenisbewoners desondanks spektakulair stijgen. Naar recidive toe was er geen enkele resocialiseringstechniek die werkte. In Zweden stelde Ulla Bondeson hetzelfde

vast : gedetineerden in therapeutische gevangenissen stonden veel negatiever tegenover de gevangenis en de globale maatschappij dan gedetineerden in "gewone" gevangenissen. Qua recidive was geen enkel verschil vast te stellen; er bestaan massa's onderzoeken die aantonen dat het idee van de resocialisering in de praktijk gewoon niet werkt.

– omdat het veel eerlijker is. Men zegt waar de gevangenis effectief voor staat, namelijk voor de bestraffing van iemand die een maatschappelijke norm heeft overtreden. Het is ook dat wat de gewone man van de gevangenis verwacht. Het ideaal van resocialisering is thans dikwijls een franje, een alibi waarachter men zich kan verschuilen om de gedetineerden geen gelijkwaardige rechten te geven als de gewone burgers. Het kan dan ook de invoering van een beklagrecht, zoals dat in Nederland funktioneert, verhinderen.

1.3. Dat regelmatig gewag wordt gemaakt van een rechtspositie voor gedetineerden is eveneens een positief element. Zo wil men de beklagkommissies van Nederland aan een onderzoek onderwerpen; men heeft een commissie opgericht om een vergelijking te maken tussen de Minimaregels van de Raad van Europa en het penitentiair reglement in de Belgische gevangenissen; men stelt dat de bewaarders ook de hoeders zijn van de rechten van de gedetineerden. Hierbij weze opgemerkt dat dit allemaal in de "onderzoeksvorm" wordt gesteld en dat Van der Poorten reeds in 1976 stelde dat al vanaf 1975 een commissie op dit punt werkzaam was, samengesteld uit de gevangenisdirecteuren, opgedeeld naar regio. Deze commissie moest de Minimaregels vergelijken met de situatie zoals de directeuren die in hun gevangenis waarnamen. De resultaten hiervan zouden ten spoedigste (!) door middel van een circulaire veralgemeend worden... Wij wachten nog steeds...

2. Negatieve punten

2.1. Algemene kritieken

En daarmee zijn we beland bij de negatieve punten. Wij behandelen eerst een aantal algemene bedenkingen.

2.1.1. De meeste stukken van de nota zijn in *vraagvorm* geformuleerd, of verwijzen naar een mogelijk onderzoek op een specifiek domein. Zo stelt men dat het probleem van de seksuele relaties in de gevangenis moet geregeld worden, en dat de beklagkommissies moeten bestudeerd worden. Allemaal goed en wel, maar dit zijn geen beleidsformuleringen ! Het zijn slechts vragen !

2.1.2. De nota munt uit in vaagheden en wordt *bijna nergens geoperationaliseerd*. Zo wordt gepleit voor dekriminalisering, maar van welke misdrijven ? Tegelijkertijd pleit men dan voor de creatie van nieuwe misdrijven; welke wordt niet gezegd. Wel dient te worden opgemerkt dat Van der Poorten reeds in 1976 ook zo'n vage dekriminalisering bepleitte, en dat hij een vernieuwde kriminalisering voorstond op het domein van het sociaal en het economisch recht. Ook de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek kan ons enige aanduiding verschaffen : zo zou zeker het overspel gedekriminaliseerd worden; de verkrachting zou gekriminaliseerd worden en het begrip zou gevoelig worden uitgebreid. Eveneens zouden de foltering op zich en het plegen van milieubezoddeling en bepaalde economische delikten als strafbare feiten worden aanzien. Maar al met al blijven de plannen vrij vaag.

Op plaatsen waar de minister dan wel konkrete maatregelen voorstelt, wordt helemaal niet duidelijk hoe hij dit wil realiseren. Zo bv. wanneer hij het heeft over de vermindering van de gevangenisstraf. Deze wordt toegepast wanneer de boetes niet betaald worden. Ze staat voor maar liefst 10 % van de jaarlijkse opsluitingen.

2.2. Tegenstrijdigheden

2.2.1. Fundamentele tegenstrijdigheden

Vervolgens zijn er in de nota een aantal *fundamentele* tegenstellingen te ontwaren :

– Er is tegenstelling tussen enerzijds het theoretisch en het planmatig gedeelte, waarin gepleit wordt voor een beperking van de gevangenisstraf, en anderzijds de plannen om buiten de stedelijke agglomeraties allerhande nieuwe gevangenissen te bouwen. Enerzijds geeft men toe dat er teveel mensen in de gevangenis zitten, en pleit men zelfs voor het uit de gevangenis halen van bepaalde groepen (de vreemdelingen, de extra kortgestraften), maar anderzijds wil men toch overal meer nieuwe gevangenissen gaan bouwen. Hoe meer gevangenissen er zijn, hoe meer mensen er natuurlijk ook in opgenomen kunnen worden ! Hoe bedenkelijk ook, toch is ook hier een evolutie. Vranckx had het in 1970 nog niet over de afbouw van de gevangenisstraf. Hij meende dat men de gevangenissen behoorlijk diende uit te breiden : omwille van plaatsgebrek veroorzaakt door een demografische evolutie en door de gestegen misdadigheid; omwille van het feit dat iedere gedetineerde in zijn taalgebied dient opgevangen te worden, wat vooral in Wallonië een probleem stelt; omwille van het feit dat er weinig of geen gespecialiseerde instellingen ter uitvoering van de wet op het sociaal verweer bestaan; en omwille van de veroudering. Kortom, een probleemloze uitbreiding. Van der Poorten pleit evenwel reeds voor de beperking van de gevangenisstraf tot de hoogst noodzakelijke gevallen. Hij meent dat er zoveel mogelijk preventieve maatregelen zouden moeten genomen worden. Hij bepleit eveneens een ruimere toepassing van de wet op de probatie, een ruimere toepassing van de niet-uitvoering van de korte gevangenisstraf (hoe ?) en een uitbreiding van de vervroegde invrijheidstelling. We zien dus hoe Van Elslande nog steeds bepleit dat de korte gevangenisstraffen minder zouden moeten uitgevoerd worden (hoe ?). Wat wel wegvalt is het beklemtonen van allerhande alternatieve soorten van strafuitvoering zoals beperkte hechtenis en weekendarrest. In de plaats hiervan bepleit Van Elslande een duidelijke beperking van de voorlopige hechtenis. Deze verschuiving illustreert op haar beurt dat de resocialisering niet meer als onproblematisch ideologisch stukje wordt naar voor geschoven.

– Van Elslande neemt de tegenstellingen, die de Kommissie tot Herziening van het Strafwetboek heeft geformuleerd, klakkeloos over. Van Elslande stelt namelijk dat het doel van deze Kommissie is de vrijheidsstraf te beperken. Formeel bekeken is dit een juiste weergave : de Kommissie voor de Herziening van het Strafwetboek stelt zich ook tot doel de gevangenisstraf te beperken tot die gevallen waarvoor “zij absoluut noodzakelijk is”. Ook de categorie van de misdaden wordt door deze Kommissie aanzienlijk beperkt. Maar dat zijn slechts formaliteiten. Over het algemeen wordt *geen beperking* doorgevoerd maar een vereenvoudiging. Men kan zelfs preken van een *uitbreiding* van bevoegdheid van de korrektonale rechter, die voortaan straffen tot 10 jaar gevangenis kan opleggen, zelfs tot 20 jaar bij meerdaadse samenloop en herhaling. De algemene geest die het rapport van deze Kommissie uitademt is er zeker geen van strafbeperking, maar één van meer zekere en vlugger uitvoerbare straffen, precies zoals het Franse plan van Peyrefitte “Sécurité et liberté”.

2.2.2. Specifieke kontradikties

Maar er zijn naast deze belangrijke tegenspraken nog een aantal meer sekundaire tegenstellingen te onderscheiden :

- Enerzijds stelt de nota dat de rol van het strafrecht beperkt moet worden, anderzijds wordt gepleit voor nieuwe inkriminaties. Welke gedragingen moeten gekriminaliseerd worden, welke gedragingen moeten gedekriminaliseerd worden, we vernemen er niets van.

- Enerzijds wil men aan de rechter de grootst mogelijke keuze laten bij de bestraffing, maar anderzijds geeft men hem toch strikte richtlijnen, zodat zijn keuzemogelijkheid natuurlijk drastisch wordt beperkt.

- Enerzijds vermeldt men toch nog dat de resocialisering het doel van de bestraffing is en stelt men expliciet dat de *detentie* "geen verbanning" uit de maatschappij mag zijn. Anderzijds is men van plan om alle nieuwe gevangenen *buiten de stedelijke agglomeraties* te bouwen. Ook voert men projekten uit zoals te Lantin, waar een "mastodontisch blok" werd neergezet dat uitsluitend op veiligheidsdoeleinden is afgestemd en dat mijlen ver uit de stad ligt en uiterst moeilijk te bereiken is. Voor Brugge bestaan gelijkaardige plannen. Nochtans keert het beleid zich tegen "mastodontische blokken".

- Enerzijds wordt als algemeen doel naar voor geschoven dat men minder vrijheidsberoving wil, anderzijds zijn er een aantal verbazingwekkende cijfers : tussen '74 en '77 nam het aantal vrijheidsberovingen toe met 10,47 %, en zien we dat slechts een heel beperkt gedeelte van de gevangenen die vrijkomen, vrijkomen op voorwaardelijke invrijheidstelling. In 1977 kwamen 19.922 mensen vrij : hiervan kwamen er slechts 1.480 vrij voordat hun termijn beëindigd was. Waarom past men het systeem van de voorwaardelijke invrijheidstelling dan niet wat meer toe, als men zich toch tot doel stelt om de vrijheidsstraf te beperken ? Als men de vrijheidsstraf effectief wil beperken, dan bestaat hiervoor uiteindelijk maar één probaat middel : een moratorium op de bouw van nieuwe gevangenen. Het is immers zo dat het aantal gevangenen door de tijden heen in de verschillende landen min of meer konstant blijft : in België is het 60 per 100.000 inwoners, maar in Nederland, met uiteindelijk toch 3 miljoen inwoners meer, is het slechts 20 per 100.000 inwoners. Hoe meer gebouwen er zijn, waarin men gevangenen kan plaatsen, hoe meer gevangenen er zullen zijn. Daarom verzet de Liga zich tegen de bouw van nieuwe gevangenen; het zal de toepassing van de vrijheidsstraf alleen maar uitbreiden.

- Nog een ander verbazingwekkend cijfermatig gegeven betreft het aantal vreemdelingen dat ter beschikking van de Openbare Veiligheid werd gesteld, en het aantal vreemdelingen dat ter beschikking van de Openbare Veiligheid was gesteld en uit de gevangenis wordt vrijgelaten, teneinde in vrijheid gesteld te worden, of teneinde uitgewezen te worden. Het is niet te begrijpen van waar het verschil komt. De evolutie van beide cijfers verliep als volgt :

1974	297	581
1975	814	1128
1976	840	1177
1977	1181	1515

Nu kan er natuurlijk wel een verschil zijn in het aantal opsluitingen en het aantal vrijlatingen gedurende één en hetzelfde jaar. Maar in het geval van administratieve aanhoudingen duurt de detentie eigenlijk toch nooit echt lang. Het is daarom zeer verbazingwekkend dat deze cijfers dermate verschillen. De nota van Van Elslande biedt hiervoor geen enkele verklaring.

- Er is ook een tegenspraak tussen wat men met de vreemdelingen en wat men met

de gewone gedetineerde wil gaan doen. Op het einde van '78 vertegenwoordigen de vreemdelingen 21,6 % van de gevangenen in België. De minister pleit nu ervoor dat deze vreemdelingen gewoon naar hun land van herkomst worden teruggestuurd om daar hun straf uit te zitten. Het gaat hier om een soort van internationaal voorstel dat verdedigd wordt bij de Raad van Europa door de kleinere Europese landen. Hierbij kan men een heleboel vragen stellen: wat met een Nederlander die hier wordt veroordeeld tot een straf van 10 jaar, voor iets waar hij in Nederland misschien maar vier maand zou krijgen? Wat met landen waar de toestand in de gevangenissen algemeen bekend staat als zeer berucht en onrechtvaardig (bv. Turkije), of met landen waar mogelijk geen democratisch regime heerst (vroeger het kolonelsregime in Griekenland)? Is dit terugsturen van de vreemde gedetineerde naar zijn land van herkomst zo evident?

- Enerzijds wil men het arresthuis volledig scheiden van de gevangenis: de beklaagden dienen een apart regime te krijgen in vergelijking met de gedetineerden. Wat komt hier evenwel in de praktijk van terecht: we zien hoe men in Lantim deze twee categorieën opnieuw onder elkaar wil gaan mengen.

- Enerzijds wil men dus de gevangenisstraf beperken, maar anderzijds formuleert men als doel: de *neutralisering* van de bestrafte, waarbij expliciet wordt gesteld dat de straffen voldoende lang moeten zijn. Is dit niet het dilemma waarvoor men in de hedendaagse kriminele politiek staat: enerzijds wil men zoveel mogelijk gevangenisvervangende maatregelen doorvoeren (zo pleit de Kommissie voor de Herziening van het Strafwetboek voor de invoering van het dagboetstelsel en van de community service order, waarbij in plaats van bestraffing een nuttige taak aan de bestrafte wordt opgelegd), maar anderzijds blijft de gevangenis dan toch bestaan voor de zogenaamde moeilijke gevallen. Deze zouden dan geneutraliseerd worden: aan hen valt geen zalf meer te strijken, zij moeten voor zeer lange tijd de gevangenis in! Onderzoek wees trouwens uit dat deze gevangenisvervangende maatregelen niet de gevangenis vervangen, maar juist mensen die anders zouden vrijgelaten worden, nu opvangen. Al deze *maatregelen* fungeren dus niet zozeer als alternatief voor de vrijheidsstraf, maar als alternatief voor de vrijlating. Daarenboven wees onderzoek ook uit dat al deze bestraffingen "therapeutisch" helemaal niets aan de recidive veranderen en ook niet kostenbesparend zijn, zoals de Kommissie voor de Herziening van het Strafwetboek verkeerdelijk stelt.

Het kan op het eerste zicht zeer positief lijken om bv. delinquente jongeren verplicht in een jeugdhuis aan het werk te zetten in plaats van ze naar de gevangenis te sturen. Maar in de praktijk ziet men dat slechts die jongeren die anders gewoon vrijgelaten zouden worden, met zoiets worden opgescheept. In deze zin funktioneert deze maatregel dan ook niet als vervanging van de vrijheidsstraf, maar als vervanging van de vrijheid. Hetzelfde fenomeen trof de probatie, die nooit de toepassing van de vrijheidsstraf heeft verminderd, en die ook nooit op grote schaal werd toegepast. Onderzoek van Van Geel wees uit dat van alle geregistreerde veroordeelden in 1976 - 5.045 - slechts 318 personen opschorting verkregen, hoewel in totaal ongeveer 4.348 personen daarvoor wettelijk in aanmerking kwamen. Dit is 7,3 % van de gerechtigden. 362 gevallen kwamen in aanmerking voor uitstel, waarvan ook aan 109 gevallen deze maatregel werd opgelegd. Dit is 30 %. Zowel bij de kandidaten voor uitstel als bij de kandidaten voor opschorting bedraagt het aandeel van de probatie slechts 1,2 %. In 61,4 % van de geregistreerde probatiedossiers was geen sprake van toepassing van een voorafgaande maatschappelijke enquête. De probatie wordt dus uiterst weinig toegepast. En als vervangende maatregel voor de gevangenisstraf funktioneert de probatie ook maar slapjes: het aantal mensen dat gemiddeld in de gevangenis zit, blijft vrijwel konstant rond de 6.000, maar het aantal mensen dat

jaarlijks in de gevangenis wordt opgesloten, is de laatste jaren bestendig toegenomen : tussen 1974 en 1977 een stijging van 10,5 %. De stijging betreft vooral mensen beneden de 30 jaar. Daarom protesteert de Liga tegen de uitbreiding van het arsenaal van bestraffingsmogelijkheden. De Liga keert zich *tegen iedere nieuwe vorm van "therapeutische" bestraffing*.

2.3. Leemten in de nota

In het rapport van Van Elslande worden opvallend genoeg een aantal punten niet behandeld.

- Het statuut van de ministeriële circulaire komt nergens aan bod. Welk rechtsstatuut heeft zo'n circulaire ? Kunnen de gedetineerden er zich op beroepen om bepaalde rechten af te dwingen, of niet ? Heel dit beleid schijnt blijkbaar via "vragen" te verlopen : de minister doet "aanbevelingen", die gericht worden aan gevangenisdirecteuren, rechters en aan studiekommissies. Maar wat moet er met deze aanbevelingen gebeuren : moeten de directeuren ze uitvoeren; kunnen de gedetineerden er zich op beroepen; moet hierop geen controle mogelijk zijn van het parlement ? Deze leemte is des te fundamenteeler, omdat ze de werkwijze van het hele beleid betreft.

- Men heeft het nergens over de *grievens van de gedetineerden*. Durft men het niet aan om over de akties in 1976 te Leuven-Centraal en in de volgende jaren te praten ?

- Alhoewel men de problematiek van de rechten van de gedetineerden aanraakt, gebeurt dit in de vorm van vragen. Men is aan het onderzoeken. Er wordt ook niet uitdrukkelijk gestipuleerd welke rechten bedoeld worden (recht op vrijheid van meningsuiting, recht op vergadering, recht op bezoek, etc.). Men heeft een zeer bescheiden definitie van wat rechten zijn. Daarenboven vinden we nergens iets over de rechten van de arrestant, noch over hun regime.

- We vernemen ook nergens iets over de fameuze "quartiers de haute sécurité". Wat is hun functie, waarom moeten zij bestaan en hoe moeten daar zekere minimumrechten gegarandeerd blijven ? Men bespreekt wel uitvoerig en op verschillende plaatsen *het bewakend personeel*. Men heeft het over hun taken en leert hen zelfs dat ze ook de hoeders van de mensenrechten in de gevangenis horen te zijn. Helaas is het zo dat men door een uitbreiding van het personeel alleen, of door een verandering van hun vorming, niet het systeem verandert. Men verandert het systeem ook niet door heel hun statuut in regels uit te tekenen. Een eerste vereiste is wel dat de rekrutering van het personeel anders verloopt en de belangrijkste variabele hierbij is de bezoldiging. Hierover vinden we nergens wat.

- Bovendien wordt nergens ingegaan op de taken en de functies van het hoger kader, noch op de functies en de taken van het "resocialiserend" personeel. In 1920 richtte Vandervelde de sociale dienst op met de bedoeling de "morele wederopvoeding en de sociale verdraagzaamheid van de misdadiger te verzekeren". Is dit nog steeds de bedoeling ? Huldigt men nominaal nog altijd het resocialisatie-ideaal, zoals in 1971 het geval was ? Overigens was dit niet erg veel zaaks, want slechts 3,6 % van de personeelskosten in 1975 ging naar "resocialisatie". Hoe "veel" zal dit nu worden, nu men de idee van de resocialisatie laat vallen ? En welke taken hebben al deze mensen nu en in de toekomst ? Moeten die taken niet opnieuw besproken worden ? Heeft ook het hoger kader geen gewijzigde taak, te meer daar nu gesproken wordt van een mogelijke overname van het systeem van beklagkommissies zoals dat in de Nederlandse gevangenissen al sinds 1977 funktioneert ? Over deze punten vinden we in de nota Van Elslande niets.

- Bovendien rijst de vraag *aan wie* deze hulpverlenende branche dan wel moet worden toegewezen, aan het nationale ministerie van Justitie, of aan het regionale

staatssekretariaat voor sociale zaken. Toen de nota van Van Elslande werd opgesteld woedde hierrond een nogal bittere strijd. Van Elslande zelf was een duidelijk voorstander van het nationaal blijven van maatschappelijke werkers, psychologen etc. Hij stelde dat deze mensen integraal ingeschakeld waren in de strafuitvoering en dus niet konden worden gerekend tot die categorie van ambtenaren, die instaan voor de "gezondheidszorg en de sociale dienstverlening". Hiermee is dus duidelijk dat deze mensen een louter kontrollerende en repressieve taak hebben, volgens Van Elslande. De staatssekretaris (Mevr. R. Steyaert) was een andere mening toegedaan, maar ze moest zich neerleggen bij een typisch Belgisch compromis: er zouden enkele assistenten overgeheveld worden naar het "staatssekretariaat voor sociale zaken". Op het ogenblik heet het dat dezen de voorposten zullen bezetten en wellicht de kaders zullen uitmaken van een in de toekomst volledig over te hevelen sociale dienst. Wanneer echter de huidige en ter justitie-plaatse gebleven assistenten voortaan openlijk als strafuitvoerders zullen worden gelabeld en dus als administratieve controle-ambtenaren worden beschouwd, dan zinkt de basis waarop een overheveling naar de "sociale hulpverlening" kan steunen, eigenlijk onder hun voeten weg. Het hoeft nauwelijks te worden vermeld dat de assistenten zelf nooit in deze aangelegenheid werden betrokken. Met hen kan men blijkbaar doen wat men wil. De nota van Van Elslande vermeldt hierover helemaal niets wat op zijn minst als eigenaardig mag bestempeld worden.

– Een aantal *kommissies* wordt opgericht in de schoot van het Ministerie van Justitie: een kommissie om een nieuw regime voor de arresthuizen uit te werken; een kommissie die de arbeidssituatie van de gedetineerden bestudeert; een kommissie die zich bezighoudt met het afleveren van getuigenschappen van goed gedrag en zeden; een kommissie die het reglement van de penitentiaire instellingen vergelijkt met de Minimaregels zoals ze door de Raad van Europa zijn geformuleerd. Hierbij kunnen vele vragen gesteld worden: welke zijn hun specifieke opdrachten? Hoe zijn deze kommissies samengesteld? Hoe hangen zij samen: kan bv. de vierde kommissie werken zonder de resultaten van de eerste? Waar is nog de inspraak en de betrokkenheid op het wetenschappelijk onderzoek in dit alles? Hoe is het gesteld met de publiciteit van deze kommissie of gaat het hier weer maar eens om duistere cenakels? Hierbij rijst ook het probleem van de *Hoge Raad* voor het Penitentiair Beleid: behoudens een summierere referentie vernemen we hierover niets meer. Waar houdt deze Raad zich momenteel mee bezig? Waarom is er zo weinig publiciteit rond zijn activiteiten?

– Nergens in de nota heeft Van Elslande het over het *wetenschappelijk onderzoek*. Nochtans is men jaren interuniversitair bezig geweest om het gevangeniswezen aan een kritisch onderzoek te onderwerpen. Wat heeft dat opgeleverd, wat onderzoekt men op dit ogenblik en welke perspectieven zijn aanwezig? Wij vernemen andermaal niets!

– Een andere belangrijke lakune is gelegen in het aantal verschillende statuten op basis waarvan men de gedetineerden wil gaan opdelen. Men wil ze opdelen op basis van de duur van hun bestraffing, de aard van hun overtreding, de leeftijd van de gedetineerde, en het "vertrouwen" dat aan de gedetineerde kan worden gegeven. Ten opzichte van de vrije burger wordt de gedetineerde hierdoor benadeeld: hij wordt niet slechts in zijn vrijheid beperkt, maar hij wordt ook nog verplicht met bepaalde soorten mensen samen te leven. In de gewone maatschappij zitten al deze mensen evenwel allemaal door elkaar. Waarom zou dit dan ook niet in de gevangenis het geval mogen zijn? Daarbij pakt men hoog uit met het progressief stelsel, waarbij de gedetineerde van een gesloten naar een open regime zou overgeplaatst worden. Maar men vergeet hier te vermelden: 1) dat dit progressief regime veelal op een omgekeerde wijze

funktioneert (van open naar gesloten regime) en dus door de gedetineerde als een straf wordt ervaren, en 2) dat de meeste geplande gevangenissen helemaal niet de mogelijkheid tot de ontwikkeling van die regimes hebben.

3. Besluit

3.1. De nota van Van Elslande over het penitentiair beleid is een onsamenvattend stukje waarbij vooral opvalt : de grote tegenspraak tussen enerzijds de geformuleerde beleidslijn, namelijk het zoveel mogelijk beperken van de vrijheidsstraf, en anderzijds de werkelijk ter tafel liggende plannen (de bouw van allerlei nieuwe gevangenissen, het opvoeren van het aantal bewaarders en de cijfermatige vaststellingen, groei en verjonging van de gevangenispopulatie). Vroeger verliep het beleid pragmatisch, opportunistisch en verbrokken, maar wel met een duidelijk repressieve ondertoon. Nu komen de tegenstellingen in het beleid volop naar boven. Het is immers niet meer mogelijk om ze te verdoezelen, omdat de publieke opinie geleidelijk aan meer op de hoogte geraakt van wat er zich in deze sector afspeelt. Karikaturaal zou men kunnen stellen dat Vranckx nieuwe gevangenissen wilde bouwen met de bedoeling om alle misdadigers op te sluiten, terwijl Van Elslande nu, met de bedoeling van zoveel mogelijk mensen uit de gevangenis te houden, eveneens nieuwe gevangenissen wil bouwen. Met andere woorden : de tegenspraken komen volop aan het licht, maar men zit met de erfenis van een repressief gevangenisbeleid dat al jaren uit gemakzucht en door gebrek aan menselijkheid, inzicht, moed en verbeelding op dezelfde manier funktioneert. Daarom wordt de nota Van Elslande ook nergens geoperationaliseerd. Daarom munt deze nota uit door vaagheid. Daarom is er een duidelijke dubbelzinnigheid wat betreft het resocialisatie-ideaal.

3.2. De Liga meent dat de *toepassing* van de *vrijheidsberovende straf* zoveel mogelijk *beperkt* moet worden en dat daartoe ook een effectief en daadwerkelijk beleid dient te worden gevoerd. Daarom meent de Liga dat geen nieuwe gevangenissen meer mogen bijgebouwd worden. De Liga bepleit een *moratorium op de gevangenisbouw*. De Liga meent verder dat de *resocialisering* als voornaamste doel van de gevangenis *dient te worden verlaten*, en keert zich tegen iedere vorm van therapeutische gevangenisstraf of vervangende vorm van therapie. De Liga meent evenwel dat de gedetineerde niet slechter uit de gevangenis zou mogen komen dan hij er is ingegaan, en *behoudt* daarom het ideaal van de *reklassering* en de maatschappelijke wederopnemings. De Liga bepleit vooral de *verdere uitwerking van het gedetineerdenrecht*. Daartoe zou een onderzoek over deze materie dienen te gebeuren. Dat onderzoek zou moeten geschieden door een onafhankelijke commissie, die publiekelijk werkt. Zij zou een vergelijking moeten maken tussen de Minimaregels en de toestand in de Belgische gevangenissen. Op basis van deze resultaten zou een code van een eenvormig gedetineerdenrecht tot stand gebracht moeten worden.

II. Nogmaals over de problemen van de instellingen voor minderjarigen

In het naschrift van H. Van Nuland, bij de reacties op haar artikel "Instellingen voor